

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
Четверта секція

РІШЕННЯ

Справа «Швець проти України»
(Заява № 22208/17)

СТРАСБУРГ
23 липня 2019 року

Автентичний переклад

Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Швець проти України»

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи комітетом, до складу якого увійшли:

Поль Лемменс (<...>), Голова, Карло Ранцоні (<...>), Петер Пацолай (<...>), судді, та Андреа Там'єтті (<...>), заступник Секретаря секції, після обговорення за зачиненими дверима 02 липня 2019 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 22208/17), яку 14 березня 2017 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянин України п. Микола Петрович Швець (далі - заявник).

2. Заявника представляла пані І. Коваль - юрист, яка практикує у м. Києві. Уряд України (далі - Уряд) представляв його Уповноважений, п. І. Ліщина.

3. Заявник скаржився за статтями 6 і 8 Конвенції на незабезпечення йому національними органами влади доступу до його онуки.

4. 11 травня 2017 року про заяву було повідомлено Уряд.

5. Уряд заперечив проти розгляду заяви комітетом, але не навів жодних підстав. Розглянувши заперечення Уряду, Суд відхиляє його.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявник народився у 1946 році та проживає у м. Черкаси.

7. Заявник по батьківській лінії є дідом В., яка народилася у 2011 році та проживала у м. Києві до розлучення батьків у кінці 2014 року. Після звернення заявника та батька В. із заявами вони з'ясували, що В. та її мати (Д.) переїхали до м. Херсону (приблизно 550 км від м. Києва). Спроби заявника побачитися з В. у м. Херсоні були безуспішними.

A. Провадження щодо права на спілкування

8. 23 червня 2015 року заявник звернувся до Святошинського районного суду м. Києва (далі - суд першої інстанції), вимагаючи зобов'язати Д. надати йому доступ до онуки В. та негайно повернути її до м. Києва. Заявник також клопотав про встановлення судом графіка регулярних побачень з онукою у м. Києві.

9. 18 квітня 2016 року суд першої інстанції задовольнив позов частково. Він встановив, що згідно з національним законодавством (див. пункт 23) заявник мав право спілкуватися зі своєю онукою та брати участь у її вихованні, а мати дитини не могла перешкоджати йому у здійсненні цього права. Розглянувши факти, суд постановив, що заявник міг спілкуватися з онукою першої та третьої суботи місяця з 10 год. 00 хв. до 17 год. 00 хв. Суд зазначив, що побачення повинні відбуватися за місцем проживання Д. та в її присутності. Він зазначив, що у січні 2016 року суд, який розглядав спір між батьками щодо місця проживання В., визначив місце проживання В. з її матір'ю. Отже, підстав для зобов'язання повернути дитину до м. Києва, де вона раніше проживала, не було.

10. Заявник подав апеляційну скаргу, стверджуючи, серед іншого, що незважаючи на встановлення графіка побачень, суд не вирішив головного питання - відмову матері надати заявнику доступ до дитини. Заявник стверджував, що суд першої інстанції не вирішив питання щодо зобов'язання матері дитини усунути перешкоди у його спілкуванні з дитиною.

11. 08 червня 2016 року Апеляційний суд міста Києва зазначив, що суд першої інстанції належним чином розглянув межі розгляду справи з огляду на те, що заявник змінив та доповнив свої вимоги під час провадження. Далі апеляційний суд вніс зміни до рішення суду першої інстанції та обґрунтував це тим, що побачення заявника з дитиною не повинні були відбуватися у присутності матері дитини. Суд вважав, що між заявником та Д. склалися неприємні стосунки, та присутність Д. під час побачень негативно вплине на спілкування заявника з дитиною. Суд додав, що у заявника склався дуже тісний зв'язок зі своєю онукою. Він був добре обізнаний про проблеми з її здоров'ям і потреби та міг доглядати за нею. Отже, перешкод, які б заважали його спілкуванню з дитиною наодинці, не було. Рішення від 18 квітня 2016 року (див. пункт 9) зі змінами набрало законної сили після ухвалення рішення апеляційного суду.

12. Заявник подав касаційну скаргу, стверджуючи, що суди не зобов'язали Д. дозволити йому бачитися з дитиною.

13. 14 вересня 2016 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відхилив касаційну скаргу заявника у зв'язку з необґрунтованістю, дійшовши висновку, що суди нижчих інстанцій правильно застосували законодавство та надали належне обґрунтування своїх рішень.

B. Подальше провадження та події

14. У період з жовтня по грудень 2016 року заявник скаржився до поліції, стверджуючи, що Д. вчиняла правопорушення, не виконуючи рішення суду щодо прав заявника на спілкування. У грудні 2016 року за цими твердженнями було порушено кримінальне провадження.

15. 12 квітня 2017 року Державна виконавча служба України відмовила у відкритті виконавчого провадження за рішенням від 18 квітня 2016 року, зазначивши, що законодавство не передбачало способу та порядку виконання такого рішення.

16. 21 квітня 2017 року заявник звернувся до суду першої інстанції із заявою про встановлення можливого способу та порядку виконання рішення від 18 квітня 2016 року. Заявник просив суд офіційно зобов'язати Д. передавати йому дитину у встановлені судом дні побачень.

17. 16 червня 2017 року суд першої інстанції встановив, що рішення від 18 квітня 2016 року набрало законної сили, проте Д. його не виконувала. Тому суд постановив ухвалу, якою зобов'язав Д. передавати дитину заявнику відповідно до графіка побачень.

18. Д. оскаржила це рішення.

19. 27 вересня 2017 року Апеляційний суд міста Києва відхилив апеляційну скаргу Д. у зв’язку з безпідставністю. Апеляційний суд зазначив, що Д. не виконувала рішення суду від 18 квітня 2016 року та перешкоджала побаченням заявника з дитиною. Водночас державні виконавці не могли виконати рішення, оскільки не було встановлено способу та порядку його виконання. Отже, необхідно було ухвалити додаткове судове рішення та постановити, що Д. була зобов’язана передавати дитину заявнику відповідно до графіка побачень.

20. Д. подала касаційну скаргу. 23 жовтня 2017 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, не навівши конкретних підстав, зупинив виконання рішення від 16 червня 2017 року до розгляду касаційної скарги Д. Про результат цього провадження Суд поінформовано не було.

С. Спір між батьками дитини щодо її місця проживання

21. 24 травня 2018 року після подання скарги батьком В. суд першої інстанції вирішив, що дитина повинна проживати разом із батьком (сином заявника) у м. Києві. Суд постановив негайно виконати це рішення.

22. 30 травня 2018 року Державна виконавча служба України забезпечила передання дитини її батькові. З того часу заявник мав усі можливості брати участь у вихованні дитини.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

23. Частина перша статті 257 Сімейного кодексу України 2002 року передбачає, що баба, дід, прадід, прабаба мають право спілкуватися зі своїми внуками, правнуками та брати участь у їх вихованні. Частина друга статті 257 Кодексу передбачає, що батьки чи інші особи, з якими проживає дитина, не мають права перешкоджати у здійсненні бабою, дідом, прабабою, прадідом своїх прав щодо виховання внуків або правнуків. Баба, дід, прабаба, прадід мають право на звернення до суду з позовом про усунення перешкод у здійсненні цих прав.

24. Відповідні положення національного законодавства щодо виконавчого провадження наведені в рішенні у справі «Вишняков проти України» (Vyshnykov v. Ukraine), заява № 25612/12, пункт 28, від 24 липня 2018 року.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

25. Заявник скаржився за статтями 6 і 8 Конвенції на незабезпечення національними органами влади його доступу до онуки.

26. Суд, якому належить провідна роль щодо здійснення юридичної кваліфікації фактів справи (див. рішення у справі «Радомілья та інші проти Хорватії» [ВП] (Radomilja and Others v. Croatia) [GC], заяви № 37685/10 та № 22768/12, пункти 114 і 126, від 20 березня 2018 року), розгляне цю скаргу лише з точки зору статті 8 Конвенції.

27. Це положення передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров’я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.».

А. Прийнятність

28. Уряд стверджував, що у провадженні на національному рівні заявник, головним чином, переймався поверненням дитини до м. Києва, а не своїм доступом до дитини. Національні суди належним чином розглянули вимоги заявника. Якщо заявник був незадоволений результатом, він міг повторно звернутися до національних судів за захистом своїх прав на спілкування, вимагаючи усунути перешкоди у спілкуванні з онукою. Більше того, після встановлення національними судами способу та порядку виконання відповідного рішення державні виконавці могли виконати рішення, яким було встановлено домовленості про побачення. З огляду на це Уряд вважав, що скаргу заявника слід визнати неприйнятною у зв’язку з невичерпанням національних засобів юридичного захисту, а також явною необґрунтованістю.

29. Заявник не погодився. Він стверджував, що вжив усіх необхідних кроків для вичерпання національних засобів юридичного захисту у зв’язку з його скаргою.

30. Перш за все, Суд зазначає, що якщо між бабою, дідом та онуками існують достатньо тісні сімейні зв’язки, вони можуть вважатися «сімейним життям» у розумінні статті 8 Конвенції (див., наприклад, ухвали щодо прийнятності у справах «Крушкіч та інші проти Хорватії» (Kruskic and others v. Croatia), заява № 10140/13, пункт 108, від 25 листопада 2014 року, та «Т.С. і Джей.Джей. проти Норвегії» (T.S. and J.J. v. Norway), заява № 15633/15, пункт 23, від 11 жовтня 2016 року). У цій справі існування таких сімейних зв’язків між заявником та його онукою не оскаржувалося. Зокрема національні суди встановили, що у заявника склався дуже тісний зв’язок з онукою (див. пункт 11). Тому Суд погоджується, що стосунки між ними можуть становити «сімейне життя» у розумінні статті 8 Конвенції (див. mutatis mutandis, рішення у справі «Мітові проти Колишньої Югославської Республіки Македонії» (Mitovi v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), заява № 53565/13, пункт 59, від 16 квітня 2015 року). Отже, це положення є застосовним у цій справі.

31. Щодо правила вичерпання національних засобів юридичного захисту, то скарга заявника стосувалася стверджуваної нездатності національних органів влади забезпечити належну повагу до сімейного життя заявника в одному судовому провадженні, що закінчилося винесенням обов’язкового рішення, та його подальше виконання. Під час цього провадження національні органи влади розглядали питання, чи чинились перешкоди у доступі заявника до його онуки. Тому можливе порушення нового провадження, як пропонував Уряд, не є виправданим у цій справі (див., mutatis mutandis, рішення у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» (M.R. and D.R. v. Ukraine), заява № 63551/13, пункти 46 і 47, від 22 травня 2018 року). Отже, заперечення Уряду має бути відхилено.

32. Суд також вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

33. Заявник доводив, що бездіяльність національних судів та державних виконавців, а також їхній формальний підхід та небажання аналізувати всі факти справи призвели до порушення його права на підтримання нормальних стосунків з його онукою.

34. Уряд не надав коментарів щодо суті.

35. Загальні принципи щодо позитивного зобов’язання держави за статтею 8 Конвенції у сфері сімейного права наведені в рішенні у справі «Рібіч проти Хорватії» (<...>), заява № 27148/12, пункти 92-95, від 02 квітня 2015 року, з подальшими посиланнями, та згаданому рішенні у справі «Вишняков проти України» (Vyshnykov v. Ukraine), пункти 34-37, з подальшими посиланнями. Ці принципи також застосовуються у випадках виникнення між батьками між батьками та/або іншими членами родини дітей спору щодо спілкування з дітьми та їхнього місця проживання (див. згадане рішення у справі «Мітові проти Колишньої Югославської Республіки Македонії» (Mitovi v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), пункт 55, та рішення у справі «Н.Тс. та інші проти Грузії» (N.Ts. and Others v. Georgia), заява № 71776/12, пункт 70 in fine, від 02 лютого 2016 року). Проте Суд повторює, що стосунки між бабою, дідом та онуками відрізняються за характером та ступенем від стосунків між батьками та дитиною, а тому за своєю суттю зазвичай вимагають меншого ступеня захисту (див. згадане рішення у справі «Мітові проти Колишньої Югославської Республіки Македонії» (Mitovi v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), пункт 58).

36. У цій справі заявник скаржився на те, що не міг отримати доступ до своєї онуки через поведінку Д., матері дитини, а також невжиттям державними органами влади заходів для захисту його права на спілкування з дитиною.

37. Суд зазначає, що у відповідь на позов заявника до Д. національні суди встановили, що відповідно до національного законодавства заявник мав право на спілкування з онукою. Під час основного провадження суди встановили графік побачень заявника з онукою, звернувши особливу увагу те, що у нього склався дуже тісний зв'язок з онукою (див. пункт 9 і 11). Визнаючи необхідність встановлення графіка побачень, суди не наклали на Д. жодного офіційного зобов'язання у цьому контексті, зокрема, суди не зобов'язали Д. дотримуватися графіка побачень. Проте у подальшому ця формальність перешкоджала будь-якому втручання державних виконавців (див. пункт 15). Тому заявник був змушений ініціювати додаткове провадження, в якому суди безпосередньо зобов'язали Д. передавати дитину заявнику у відповідні дні. Отже, в окремому провадженні суди встановили очевидний обов'язок, який неодмінно витікав зі встановлення графіка побачень. Лише ця додаткова ухвала, як зазначили національні суди (див. пункт 19), зрештою дала можливість державним виконавцям виконати рішення, яким було встановлено домовленості про побачення. Проте навіть це судове рішення не могло бути виконаним через зупинення виконавчого провадження судом вищої інстанції (див. пункт 20). Через це зупинення, яке не було обґрунтовано жодними конкретними підставами, заявник не мав реальних можливостей для примусового виконання рішення, яким було встановлено домовленості про побачення.

38. Крім того, навіть якби виконавче провадження не було зупинено, малоімовірно, що воно могло б відновити права заявника. У зв'язку з цим Суд посилається на свої попередні висновки у справах проти України про те, що здійснення виконавчих проваджень у справах щодо опіки та піклування над дітьми виявляє структурні та системні недоліки (див. згадане рішення у справі «Вишняков проти України» (Vyshnyakov v. Ukraine), пункт 46, та, mutatis mutandis, рішення у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» (M.R. and D.R. v. Ukraine), заява № 63551/13, пункт 66, від 22 травня 2018 року).

39. Суд також зазначає, що у травні 2018 року заявник зрештою отримав доступ до онуки лише завдяки тому, що його син (батько дитини) виграв окремий спір з Д. щодо зміни місця проживання дитини (див. пункти 21 і 22). Проте до того часу спроби заявника забезпечити та здійснити своє право на спілкування з дитиною тривали майже три роки. Суд зазначає, що заявник міг частково вплинути на загальну тривалість провадження, але Суд вважає, що за обставин цієї справи національні органи влади не продемонстрували належної сумлінності при розгляді справи заявника (див., mutatis mutandis, згадане рішення у справі «Мітові проти Колишньої Югославської Республіки Македонії» (Mitovi v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), пункти 63-65, та рішення у справі «Імпрота проти Італії» (Improta v. Italy), заява № 66396/14, пункт 53, від 04 травня 2017 року).

40. Наведених міркувань достатньо для висновку Суду, що було порушено статтю 8 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

41. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.».

A. Шкода

42. Заявник вимагав 10 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

43. Уряд доводив, що ця вимога була необґрунтованою.

44. Суд вважає, що заявник мав зазнати болю та страждань у зв'язку зі встановленням у цій справі порушенням. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 3 600 євро в якості відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

45. Заявник не подав жодних вимог за цим пунктом. Отже, Суд не зобов'язаний щось присуджувати в якості компенсації судових та інших витрат.

C. Пеня

46. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

- 1.** *Оголошує* заяву прийнятною.
- 2.** *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції.
- 3.** *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику 3 600 (три тисячі шістсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди; ця сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

- 4.** *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 23 липня 2019 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Заступник Секретаря

Андреа ТАМ'ЄТТІ

Голова

Поль ЛЕММЕНС

Публікації документа

- **Офіційний вісник України** від 01.11.2019 – 2019 р., № 84, стор. 406, стаття 2877

